

- білім беруді қаржыландыруға қатысушылар қызмет ететін заңмен анықталуға тиіс, соның ішінде бюджеттік қаржыландыруды көздейтін бюджет заңымен, бюджеттік емес қаржыландыруды көздейтін азаматтық заңдармен және білім беру туралы заңдармен;

- Қазақстан Республикасының бюджеттік шығыстардың экономикалық жіктелімінің баптарына сай бекітілген шығыстар сметасына сәйкес жүзеге асырылатын қаржыландыру;

- бюджеттік қаражаттар шығыстарының сметасы бюджеттік қаражаттарды басты иеленушімен бекітіледі;

- бюджеттен тыс қаражаттар шығыстарының сметасын білім беру мекемесі дербес түрде бекітеді;

- білім беру мекемелерін бюджеттік қаржыландырудың жиынтық сметасын бюджеттің тиісті деңгейлерінен қаржыландыру жүзеге асады.

Әдебиеттер

1. Білім беру туралы ҚР заңы // Астана, Ақорда, 2007 жылғы шілденің 27-сі.
2. Білім беру грантын беру тәртібі.
3. Қазақстан Республикасының Бюджет кодексі, 2004 ж.

В данной статье рассматривается механизм финансирования образование в Казахстане и его составные элементы.

К.Б. Мукашев

КӘСІПОРЫННЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ МЕХАНИЗМІ МЕН КӨЗДЕРІ

Экономикалық түсінікте: “механизм” - бұл белгілі бір қызметті жандандыруға және бір нәрсені іске қосуға болатын құралды білдіреді. Бұл мағынасында “механизм” термині басқаруда жиі қолданылады. Яғни, оның мәні экономикалық, оның ішінде инвестициялық саясаттың міндеттерімен анықталатын, басқарылатын объектіге басқаратын субъектінің әрекет ету мазмұнымен байланысты болып келеді.

Жасалынған және қабылданған кәсіпорынның инвестициялық саясаты инвестициялық механизмнің көмегінсіз іске асырыла алмайды.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру механизмі – кәсіпорынның экономикалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін инвестиция түрлерін, инвестицияны қаржыландыру және несиелеу көздері мен әдістерін, кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыруға қажетті нормативтік-құқықтық актілермен қамтамасыз ету, сондай-ақ кәсіпорынның инвестициялық қызметін байланысты тәуекелді басқарудың элементтерін қамтитын экономикалық-инвестициялық механизмнің құрамдас бөлігі /1/.

Инвестициялық механизм дегеніміз жұмыс жасап отырған кәсіпорынды өндірістік жағынан ұлғайту немесе жаңадан құрылатын өндірісті алдын-ала қаржыландыру мақсатында ұдайы өндіріске макро және микродеңгейлерде ықпал ететін құралдар мен тетіктердің, инвестицияны қаржыландыру көздерінің, әдістері мен формаларының жиынтығын білдіреді”.

Кез келген экономикалық механизм өзара байланысқан, яғни оның бір элементтің қозғалысы немесе өзгеруі басқаларының қозғалуын немесе өзгеруін туғызатын элементтер жиынтығынан тұрады. Сондай-ақ инвестициялық механизмнің басқа да экономикалық механизмдер сияқты, өзіне тән ішкі құрылымық элементтері бар.

Инвестициялық механизм құрылымы мынадай элементтерден тұрады /1/:

- мотивациялық буын;
- инвестициялық қызметті ресурспен қамсыздандыру;

- құқықтық және әдістемелік жағынан қамсыздандыру;
- ұйымдық қамсыздандыру.

Мотивациялық буын – нақты инвестициялық механизмнің сыртқы экономикалық және әлеуметтік ортамен, тиісті экономикалық және шарушылық механизмдермен өзара әрекет етуін қамтамасыз етеді. Мотивациялық буынға потенциалды инвесторлардың өздерінің қаражаттарын салатын объектілерді анықтау барысында басшылыққа алатын барлық қызмет түрлерінің мотивтерін пысықтау және зерттеу шараларын қамтиды.

Инвестициялық қызметті ресурспен қамсыздандыру – нақты бір жобаның алдына қойған мақсатына жету мақсатына қажетті ресурстармен жабдықтау, сондай-ақ оларды алатын көздердің талдау және түрлерін зерттеуді көздейді. Инвестициялық қызметте пайдаланылатын ресурстар түрлерінің жіктелуі 1-кестеде берілген /2/.

1-кесте

Кәсіпорынның инвестициялық қызметінде пайдаланылатын ресурстар түрлерінің жіктелуі

Ресурстардың категориялары	Ресурстардың түрлері
1. Қаржы құралдары мен олардың баламалары	<ul style="list-style-type: none"> • ақша және валюта; • бағалы қағаздар (акциялар мен облигациялар, вексельдер); • жарғылық капиталдағы пайлар мен үлестер; • несиелер және займдар; • келісім-шарттар, міндеттемелер, кепілдіктер, сақтандыру және басқалары
2. Жер ресурстары	<ul style="list-style-type: none"> • жер бөлімшелері (ауданы, өнімділігі, су, инфрақұрылым, ауа-райы, табиғи ресурстар, жағрафиялық жағдайы, құндық бағалау)
3. Материалдық емес ресурстар	<ul style="list-style-type: none"> • авторлық құқық (ЭЕМ бағдарламалары, геологиялық карта және т.б.); • жерді пайдалану құқығы; • өнертапқыштық патенты; • өнеркәсіптік үлгілер; • лицензиялар; • ноу-хау; • goodwill; • сауда маркасы, сауда белгісі, фирмалық стилі; • идеялар, жобалар және т.б.; ақпараттар массиві / статистика
4. Еңбек ресурстары	<ul style="list-style-type: none"> • басқаратын персоналдар; білікті оқытылған мамандар; жұмысшылар

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру көздері мен тәсілдерінің көп түрлі болғанымен, оларды ұйымдастыру формалары қарай мынадай топқа бөлуге болады /1/:

1) өзін-өзі қаржыландыру (инвестициялау мақсатында өзінің ішкі қаржыландыру көздерін пайдалану);

2) сырттай борыштық қаржыландыру (несиелер және займдар);

3) тікелей (нақты) инвестициялау;

4) жанама (қаржылай) инвестициялау;

Құқықтық және әдістемелік жағынан қамсыздандыру қандай да бір елдің аумағында қабылданған заңдарға және басқа да нормативтік актілер негізінде инвестициялық қызметті реттеу шараларын, сондай-ақ экономикалық даму бағытындағы және нақты бір салалардағы инвестициялық және инновациялық қызметті жоспарлау және жүргізуге байланысты әдістемелік нұсқаулықтарға негізделеді.

Жалпы, бұл жерде инвестициялық механизмнің инвестициялық қызметке байланысты заңдармен, мемлекеттің, аймақтың және кәсіпорындардың дербес инвестициялық саясаттарымен және экономиканың тиімділігін арттыру міндеттерімен анықталатын айтылады.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметті ұйымдық қамсыздандыру инвестициялаудың алдына қоятын мақсаттарына жетуіне бақылау жасайтын және оның дамуына ықпал ететін қажетті ұйымастырушылық құрылымның болуын қамтиды. Жоспарлау және басқару әртүрлі жобалар бойынша инвестициялық механизмнің жүзеге асуында ерекше орын ала отырып, инвестициялық қызметтің тиімділігін арттыруға байланысты шараларды іске асыруды және бағалауды, қаржылық жағдайына талдау жасауды, ақша ағынын қалыптастыруды, инвестициялық ресурстармен есеп айырысу жүргізуді қамтамасыз етеді.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру және несиелеу көздерінің болуы инвестициялық қызметке байланысты басты мәселелердің шешілуін сипаттайды. Қазақстан Республикасының нарықтық қатынастарға өтуіне қарай елдегі жалпы экономикалық дағдарыстың орын алуы инвестицияны қаржыландыру көздерінің тапшылығын көрсетті.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру жүйесіне инвестицияны қаржыландыру және несиелеу көздері мен әдістері жатады.

Кейбір экономикалық әдебиеттерде кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру және несиелеу көздеріне төмендегідей түрде жіктейді /2/:

1) инвестордың меншікті ақшалай ресурстары мен ішкі шаруашылық резервтері, соның ішінде:

а) пайдасы;

ә) амортизациялық аударымдары;

2) инвесторлардың қарызға алған қаражаттары, соның ішінде:

а) банктік несиелер;

ә) бюджеттік несиелер;

б) облигациялық займдары;

в) басқа да қаражаттар.

3) инвестордың сырттан тартқан қаражаттары, соның ішінде:

а) акцияларды сатудан түскен қаражаттар;

ә) еңбек ұжымының, азаматтардың, заңды тұлғалардың қосқан үлестері мен өзге де мүшелік жарналары;

4) қатарымсыз және қайтарылатын негізде берген бюджет субъектілерінің қаражаттары;

5) арнайы мақсатты қорлар қаражаттары;

6) шетелдік инвесторлар қаражаттары.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландырудың меншікті көздері ең тұрақты көздер болып табылады. Кез келген кәсіпорындардың және ұйымдардың инвестициялаудағы меншікті қаражат көзінен пайда жатады.

Нарық жағдайындағы кәсіпорынның басты мақсаты пайда табу. Пайда – кәсіпорынның негізгі қаржылық нәтижесі. Кәсіпорында алынатын пайданың түрлері: баланстық, жалпы, таза және бөлінбеген пайда.

Таза пайдадан акционерлерге дивидент және әр түрлі пайыздар төленгеннен кейін кәсіпорында бөлінбеген пайда қалады. Міне осы бөлінбеген пайда кәсіпорындағы инвестицияны қаржыландырудың басты көзін құрайды.

Амортизациялық аударымдар да инвестицияны қаржыландырудың басты көзі. Амортизация – негізгі қорлардың қызмет ету мерзімі ішінде шығарылатын өнімдерге өздерінің құнын беру процесі.

Амортизацияға мыналар жатпайды: сыйға беру шарты бойынша алынған негізгі құрал объектілері, тұрғын үй қорлары, орман және жол шаруашылығы объектілері, арнайы құрылғылар, өнім беретін малдар, маралдар және т.б., пайдалану мерзімі жетпеген көп жылдық көшеттер, сондай-ақ сатып алынған басылымдар (кітаптар, оқулықтар және т.б.)

Еліміздің нарық желісіне өтуімен байланысты қаржыландыру көзі ретінде амортизациялық аударымдардың маңызы арта түсуде.

Кәсіпорындардағы амортизациялық аударымдардың шамасы мынадай факторларға тәуелді /3/:

- кәсіпорынның иелігіндегі негізгі өндірістік қорлардың орташа жылдық құнына;

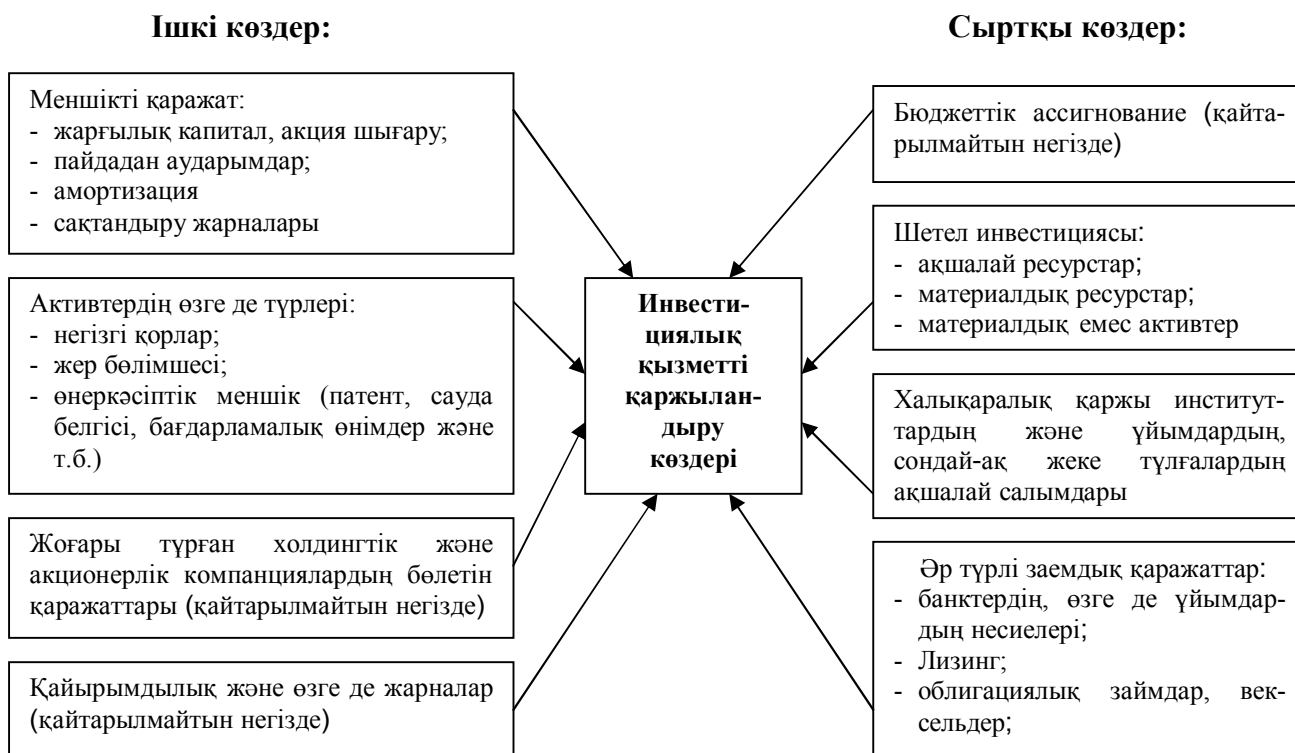
- негізгі қорларды қайта бағалауға; амортизациялық аударымдарды есептеу тәсіліне;

- ФТП жеделдетуге.

Қаржы нарығының басты қызметі ақшалай жинақтарды өндірістік инвестицияға жұмылдыру болып табылады. Мұндай қызмет банктік несиеге тән келеді. Әрине бұл жерде қарыз алушы үшін ең маңыздысы – пайыз мөлшерлерлемесі мен несиенің мерзімі. Пайыз мөлшерлермесінің төмен болғаны инвестициялау процессін қаржыландыруда қарыз алуға деген мүмкіндікті кеңейтеді. Ұзақ мерзімді несиені әдетте инвестициялық несие деп атайды.

Банктік несиенің басты артықшылығы, ол қарыз алушыға алдын ала қарыз алып өндірісін ұлғайтуға мүмкіндік туғызады.

Жалпы инвестициялық қызметті қаржыландыру және несиелеу көздерін ішкі және сыртқы көздер деп екі топқа бөлуге болады (1-сурет).

1-сурет. Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру және несиелеу көздері

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру және несиелеу әдістеріне мыналар жатады: бюджеттік әдіс; қарыздық әдіс; өзін-өзі қаржыландыру әдісі; тікелей инвестициялар есебінен қаржыландыру әдісі.

Кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландырудың бюджеттік әдісі мемлекеттік бюджеттің ресурстары есебінен жүзеге асырылады.

Бюджеттен қаржыландыру мынадай принциптерге сүйенеді /3/:

- аз шығын жұмсап, барынша жоғары экономикалық және әлеуметтік тиімділікке қол жеткізу;

- бюджет ресурстарын пайдаланудың мақсаттылық сипаты.

Қарыздық әдіс бұл банктерден және басқа да ұйымдардан алатын займдар, облигация шығару арқылы қаражат тарту, вексельді пайдалану негізінде іске асырылады.

Банктік несиелеу бұл ең көп қолданылатын инвестицияны несиелеу көзіне жатады. Банктік несиелеу объектісіне мыналар жатады: өндірістік және өндірістік емес объектілерді құру, кеңейту және қайта құру; жылжитын және жылжымайтын мүліктерді сатып алу; шет елдік инвестордың қатысумен жаңа кәсіпорында құру; ғылыми-техникалық өнімдерді, интеллектуальдық құндылықтарды және басқа да меншік объектілерін жасау.

Өзін-өзі қаржыландыру кәсіпорынның меншікті қаражаты есебінен, сондай-ақ кәсіпорынның қызметі барысында қалыптасатын ақшалай қаражаттар ағыны есебінен жүзеге асырылады. Тікелей инвестиция тарту есебінен инвестицияны қаржыландыру жарғылық капиталға қаражат қосу, акцияларды немесе қарызды сатып алу жолымен жүзеге асады.

Қорыта айтқанда, кәсіпорынның инвестициялық қызметін қаржыландыру көздерінің ішінде бүгінгі күні сыртқы көздер соның ішінде банктік несиелер мен инвестициялар маңызды рол атқарады. Бірақ екеуі де кез келген кәсіпорын үшін қол жетімді болмай отыр. Яғни банк несиелерінің мерзімі қысқа және бағасы қымбат, ал шетел инвестициясын тарту

үшін кәсіпорынның сыртқы нарықтарға шығу мүмкіндігі болу қажет және ол барлық кәсіпорындарда бола бермейді.

Әдебиеттер

1. Сергеев И.В., Веретенникова И.И., Яновский В.В. Организация и финансирование инвестиций. Москва 2003.
2. «Инвестиции: инвестиционный портфель, источники финансирования, выбор стратегии». В.В. Бочаров. «ПИТЕР» 2002.
3. Мелкумов Я.С. Организация и финансирование инвестиций: Учебное пособие. – М.: Инфра – М, 2002, серия «Высшее образование».

В данной статье рассматриваются механизм и источники финансирования инвестиционной деятельности предприятия в условиях рынка.

А.А. Баимбетова

МАРКЕТИНГОВАЯ - ИННОВАЦИОННАЯ СИСТЕМА КОМПАНИИ

Во многих компаниях организационные инновации время от времени появляются и внедряются, однако процесс не носит системного характера, скорее - реагирование на факторы внешней среды, "латание дыр". Подправили под запросы рынка цены, через полгода закупили компьютеры, ещё через полгода - программное обеспечение, ввели корпоративные мероприятия. Однако друг с другом эти действия связаны слабо, а, значит, синергетического эффекта от них нет. Для успешного повышения эффективности деятельности компании необходимы чёткие и слаженные действия, проводимые в рамках инновационной системы.

Под инновационной системой обычно понимают элементы организации, сопутствующие инновационной деятельности, а также взаимоотношения между ними, которые закрепляются в регулирующих документах компании (устав, положения о подразделениях, должностные инструкции). Для того, чтобы любой сотрудник свободно ориентировался в документах, лучше их объединить в информационную базу (например, создать сайт во внутренней корпоративной сети), а также обязать юрисконсульта или менеджера по персоналу давать консультации по вопросам применения документов.

Целью создания инновационной системы является:

- повышение конкурентоспособности продукции предприятия;
- создание инновационной базы для долгосрочного устойчивого роста компании;
- обеспечение экономической безопасности предприятия.

Инновационная система компании должна выполнять следующие функции:

- Прогнозирование рынка и выбор приоритетных направлений исследований;
- Стратегическое планирование инновационной деятельности предприятия;
- Поиск, оценку и отбор инновационных идей и изобретений;
- Внедрение инновационных проектов;
- Мониторинг показателей уже внедрённых инновационных проектов и их корректировка.

Для эффективного функционирования системы необходимо тесное сотрудничество предприятий с НИИ, ВУЗами, центрами трансфера технологий в рамках поиска и приобретения технологий, поиска и найма квалифицированного персонала, заказов на разработки.

Для создания успешной инновационной системы важно предусмотреть финансовое и информационное обеспечение. Например, может быть создан фонд, формирующийся из прибыли, средства из которого расходуются согласно принятым в компании нормам. Важно